

Шекспірівський сюжет

Оповідання

*Умій прощати, бо це притаманно тільки сильним.
Слабкі ніколи не прощають.*

М. Ганді.

День добігав кінця. Добігала кінця і моя короткочасна відпустка... Я сидів у купе столичного потяга і насолоджувався самотністю. За вікном тихе надвечір'я домальовувало пейзажі втомленого літа. Мовчки переглядав їх, кутаючись у теплі спогади прощання з друзями. У серці неспіхом починав звивати кубельце сум...

Аж ось і Миргород. Я вийшов на невеличку, але ошатну, платформу вокзалу, вдихаючи на повні груди свіже повітря:

- Зупинка лише чотири хвилини! – попередила мене русява провідниця, - не відходьте далеко.
- Та ні, я лише Гоголя навідаю, - віджартувався я.

Підійшов до пам'ятника геніальному сміхотворцю, який присів на перепочинок біля приміщення вокзалу і сумним поглядом бронзових очей зустрічав та проводжав потяги, немов би жалкуючи за своєю вікопомною «птахою-трійкою», яка мала забрати його і віднести кудись у незвідане...

Коли повернувся до купе, у мене вже був сусіда. Літній чоловік років сімдесяти – сімдесяти двох:

- Олексій Антонович, вчитель, - привітно простягнув мені руку для привітання. У його потиску відчувалася міць людини, яка щоденно працює із заступом, чи з іншим городнім реманентом.
- Олександр, - посміхнувся у відповідь. – Ще працюєте? – зовсім недоречно запитав я.
- Та ні, працюю – це гучно сказано, скоріше підпрацьовую, - щиро відповів чоловік. – Знаєте, у нас невеличка сільська школа, а тому молодь довго не затримується... Навчальний рік розпочали з молоденькою вчителькою історії, а виявилось що вона вагітна, два місяці попрацювала та й повернулася до чоловіка в Гребінку. То де ж ти серед року заміну знайдеш? От Трохимович, директор наш, знову до мене: «Антоновичу, виручай! Заміни хоч до кінця навчального року». Хіба ж відмовиш? То я до пуття на пенсії ще й не був... То на ставку, то на пів ставки, але все ще працюю.

- І добре, Антоновичу, - скоріш для підтримки розмови відповів я. – Життя нині таке, що гроші зайвими не будуть.
- Та не в грошах справа, - сумно відповів мій співрозмовник... і за хвилину підтвердив. – Не в грошах... На мій вік і мої потреби їх вистачає. Скільки мені потрібно? Діти вже вивчені. Син – інженером у Харкові, донька – лікарем у Кременчуці. У обох родини, домівки облаштовані... Вже й онуки повиростали. Діти до себе кличуть...
- А ви?
- А що я? Куди я з села? Від рідної оселі, від старої матері?
- Перепрошую, - зацікавився я, - Ваша мама ще живі?
- Та, спасибі Богу, жива. Минулого року дев'яносто відзначили. Вона у мене з двадцять шостого...

Нашу розмову обірвав тепловозний гудок. Наближалася станція. За дверима купе спричинилася звичні для цього приготування: зацокотіли коліщатками чемодани, загупали валізи, залунали жіночі розпорядження...Зазбиралися. Дзвінкий голос провідниці сповістив: «Готуємося до висадки... Лубни!»

* * *

У Лубнах до на доєдналася пара молодят – Андрій та Юля. На вигляд років двадцяти двох – двадцяти п'яти ... Вони чемненько привіталися і позакидали свої рюкзаки на верхню полицю. У Юлі щоправда вихопилося:

- Ой, а наша нижня полиця занята!

Андрій суворо обірвав:

- Нічого, вмостишся зверху. Так навіть прикольніше...
- Дітки, та я скоро звільню. Я лише до Гребінки. - почав виправдовуватися Антонович. – Це за кілька годин...
- Та ні, дідусю, сидіть, сидіть, - зняковіла Юля. Вона навіть від хвилювання замахала долоньками. – Ми просто хотіли кінофільм переглянути на планшеті, а знизу це зробити простіше...
- То жодних проблем, - в розмову втрутився я. – Антоновичу, пересідайте до мене! Я всеодно лягати не збираюсь. А так навіть зручніше, погломонимо...

Мій сусіда уже був ладен пристати на пропозицію, але його зупинив Андрій: - Сидіть, сидіть, Олексію Антоновичу, не слухайте ви цієї сороки... Яке кіно? Що то значить молода дружина..., досвдчина б перш за все про чоловіка подбала: нагодувала, напоїла, а потім вже і кіно!

- Ах, ти лайдак! – удавано набусурманилася жіночка. – А ти на оту вечерю заслужив? Що путнього для родини зробив?!

- Тебе до столиці на променад везу, - віджартувався Андрій. – Морозивом ось нещодавно нагодував. А ось гарячий чайок чи кава в дорозі ще нікому не завадила..., піду замовлю, - та й випурхнув із купе. За кілька хвилин повернувся у супроводі провідниці, у руках тримав шоколадку:
- Тримай, люба, - простягнув дружині. – То хто що буде? – звернувся до нас. Зголосилися на чай з лимоном...

Сутінки вкрадалися до купе, а ми все розмовляли... Раптом Антонович згадав: - Та ви ж фільм хотіли переглянути. То сідайте.

Юля мило посміхнулася і миттю налаштувала планшет:

- Милий, що дивимося? «Втрачений рай», «Вінчані слізьми», чи може «Спекотне кохання»? Я тільки вчора закачала..
- Ти що знову на «мило» мене хочеш підсадити?! - обурився Андрій. – Дивимося «Відьмака» з Даніелем Джексоном... Це не обговорюється!
- Не хочу, не буду! – закирпатилася Юля. – Знову твої перекачані дебіли бійки будуть затівати. Бруд, розпуста, смерть... Не хочу цього болота!
- Тобі не вгодиш, - не здавався Андрій, - тоді краще зовсім не вмикай!
- А чому б вам не переглянути якусь комедію? – втрутився я. – Добру стару радянську комедію...

Молодята засміялися. Так дзвінко, сонячно: - Та ми їх вже всі напам'ять завчили, - озвався Андрій. – Уявіть собі, з першого року мого свідомого життя, як тільки но надходив Новий рік – «Іронія долі», а далі: «Діамантова рука», «Кавказька полонянка», «Службовий роман», «Дванадцять стільців», «Золоте теля», «Гараж»... І так понад двадцять років!

- Є і новіші, - не здавався я.
- Є, - погодився Андрій, - але їх можна переглянути лише один раз..., ну максимум два.
- Чому? «Кохання у великому місті» я дивилася тричі, - сяйнула блакиттю очей Юля.
- Невже так сподобалося?! – саркастично посміхнувся Андрій. – Знайшла шедевр!
- Чому? Сучасний кіномотограф також цікавий, - не вгамовувався я. – Ще живі Стівен Спілберг, Мартін Скорсезе, Єжи Гоффман, зрештою наш Юрій Ілленко...
- Ой, не чіпайте лишень наше кіно! Я вас прошу! – емоційно перервала Юля.

Це мене образило...

- Чому ви так? Адже українська школа кіномистецтва доволі відома у світі! – я завівся. – Хто може дорівнятися з Довженком, Параджановим, Осикою, Миколайчуком?! Та у світі немає більше таких режисерів!
- Отож бо й біда, що немає..., - втрутився Андрій. – Вони пішли із життя, їх більше не-ма-є! Як і немає, і вже не буде, другого Богдана Ступки, Леся Сердюка, Борислава Борондукова... Їх вже не-ма-є! І цим усе сказано...
- Нічого, час подарує нових, - не вгавав я. – Можливо, ще й кращих...
- Та коли то буде?! – махнув рукою Андрій. – Та й чи будуть кращі? Втрачено мистецьку школу...
- Скоріше знищено цю школу, - додав Олексій Антонович, який до цього не втручався у розмову.
- Можливо й так, - погодився Андрій. – Але на сьогодні про українське кіно говорити не варто...

Я не згоджувався, я бунтував, я заперечував... Проте все це гамував у собі. Зависло мовчання. Його порушила Юля:

- Розумієте, у сучасному українському мистецтві начисто відсутній «шекспірівський сюжет».
- Що ви маєте на увазі? – зачепився за розмову я. – Тобто, що ви вкладаєте у це поняття?
- Можливо я вам поясню це не кваліфіковано, але поясню так, як відчуває моє серце... - дівчина трохи зніяковіла.
- Я – суцільна увага.
- У моєму розумінні «шекспірівський сюжет» це – розкриття глобальних тем, якими живе усе людство, а не лише окрема нація. Це та проблема, над вирішенням якої працюють мільйони людських сердець і яка об'єднує мільйони людських доль. Це – гостро, боляче, актуально і водночас божественно красиво, мистецьки геніально...

Вона навіть прикрила очі, доводячи ширість сказаного. І за мить продовжила:

- Поміркуйте, чому вже понад чотириста років актуальні «Ромео і Джульєтта», «Король Лір», «Гамлет»? Та тому, що кожне нове покоління по-своєму переживає почуття першого юнацького кохання..., воно немов би доповнює і водночас переінакшує Шекспіра. Можливо не так трагічно, але ж біль і радість така ж... і самозречення у коханні. Або той же «Король Лір»... Хіба сьогодні менше болить проблема покинутих батьків?!
- Та й зрештою, - додав Андрій. – Людство так до кінця і не визначилося: бути, чи не бути? Погляньте, що у світі діється...

- Ось коли українське кіно буде знімати такі сюжети, тоді й станемо його вдячними глядачами, - переможно завершила Юля.

Я змовчав... Сперичатися не було сенсу. Ні, вони мене не переконали. Це був звичайний прояв юнацького максималізму..., та в дечому вони були таки праві.

Тишу, яка на деякий час запанувала в купе, порушив Олексій Антонович:

- А хочете я вам справжній «шекспірівський сюжет» подарую? Я оце повертаюся з Полтави, з обласного відділу СБУ... Надумали у нашому селі вшанувати пам'ять усіх репресованих односельців. Створити, так би мовити, наш сільський мартиролог. Не повинна людська пам'ять обсновуватися павутиною забуття. Не по-людськи це! Зробили запит від імені громади в Центральний архів СБУ. Оце саме і надійшли справи сельчан з якими я ознайомився в обласному управлінні. Щоправда, не на всіх надійшли... Частина вже знищено, особливо за 1933-37 роки. А можливо згоріли вони у полум'ї Великої Вітчизняної війни. А от щодо справ повоєнних років, то ці збереглись. Про одну з таких доль я і розповім вам. Ось послухайте...

* * *

У одному селі, що загубилося серед мальовничих краєвидів Полтавщини, жили дві подружки – Оля Чумаченкова та Галинка Череватенкова. Були однолітками, майже сусідами, з дитинства товаришували. Щоправда Оля була білявкою, а Ганнуся – чорнява і оченята, як вороняче крило...

У дитинстві пережили страшну голодовку тридцять третього, то до школи прийшли, як бадиллячко при дорозі, худющі, тільки оченята й світяться... Посадили їх за одну парту. Оля меткіша була до навчання, вправніша..., щоправда і Ганнуся задніх не пасла. Отак товаришували, та й підростали. Не вгледіли як і юність за ворота покликала...

Хто ж передбачить оте дівоче щастя та жіночу долю? Хіба розгледити її на юначих посиденьках побіля клубу? Треба ж такому статися, закохалися обидві в одного парубка – Антона Мірошниченка. Він хлопець ладний, хоча й не заводяка... Були в селі хлопці ставніші, вродливіші, завзятіші. А цей сидить собі смирененько та тільки очима блимає... Ні слова, ні пів слова... Тільки зрідка непокірну чуприну долонею приборкує. Хлопці до подруг залицяються, до танцю запрошують. А цей сидить собі та тільки очиськами - блим- блим... Проте, коли співати почнуть, його голос найдзвінкіший. Немов і з душі оті слова виймає і підносить високо-високо, здається, аж під саме небо... Хлопці жартують: «Антоне, тобі дияконом в церкві треба служити!». А він відмахнеться: «Вам би лишень позубоскалити..., яка церква? Я ж – комсомолец». Та й дійсно..., яка? Її у селі ще в двадцять дев'ятому закрили, як

колгосп зорганізували . А батюшку, отця Василя, разом із родиною кудись до Сибіру переселили.

Та що це я на інше збочую... Повернемося до Антона та дівчат. З клубу він їх обох по домівках розводить: спочатку Олю, а потім вже й Галинку... Не мине й п'яти хвилин, як хлопець вертає вулицею, ще й наспівує щось собі. От і зрозумій його...

Коли розпочалася ота страшна війна забрали їхніх хлопців усіх з села. Жодного не лишили! Як шикували в колону Антону квітку чіпляли удвох. Оля так і сказала: «Антончику, ти тільки вертай... Ми тебе чекати будемо вірно-вірно...» - та й покотилися сльози. А Галинка підхопила: « Ти тільки вертай! Хай оминуть тебе всякі напасті». А він лише засміявся, цмокнув обох в щічки та й затягнув: «Вставай, страна огромная! Вставай на смертный бой! С фашистской силой тёмною, с проклятою ордой!» Колона рушила, а пісня все дзвеніла у повітрі: «... пусть ярость благородная вскипает, как волна, идёт война народная, священная война!», аж доки не стихла ген далеко за селом, за річкою, за виднокраєм.

Потім мобілізували батьків, а далі і тих, хто ще міг тримати гвинтівку... Забрали з їхнього села двісті десять чоловіків. А повернулося..., повернулося трохи більше за чотири десятки!

Не буду переповідати, як дівчата пережили оті страшні роки окупації... Та й що переповідати? Спочатку ховалися у погрібнику Череватенків, що в кінці городу. Обличчя мурзали, щоб не пізнали, чи то стара жінка, чи дівчина... Бабине лахміття доношували. А взимку, в лісі, за Поповою Левадою, дід Корній викопав землянку, змайстрував буржуйку, так і виживали, а харчі матері по черзі носили. Коли стали дівчат до Німеччини вивозити, голодували, бо ніхто з села не наважувався до лісу передачі носити - поліцаї чатували! Та обійшлося... Вбереглися. І честь свою дівочу, і вроду зберегли. Дочекалися наших..., дочекалися визволення, дочекалися і Антона...

Він повернувся восени сорок п'ятого. Посічений увесь, зраний... На тілі сім ледь згоїних ран, а на грудях кілька медалей та орден солдатської Слави. Змарнів, цигарку з рук не випускає... Тяжка то праця – війна!

В кінці вересня прийшов, а в жовтні вже сватів заслав... до Олі. Чому? То тільки йому й відомо... Певно, часто приходила ця блакитноока дівчина у його короткі солдатські сни.

А що ж Галя? Змирилася? Звістку, яку принесла сусідка, сприйняла стримано, тільки очима зблиснула та прошепотіла: «Не відступлюсь!». А як їй ото було, знає тільки безсонна чаклунка ніч... і більш ніхто того не відає. Пропозицію Ольги, бути дружкою на весіллі, відхилила. Та й на самому весіллі не була, хоча й кликали... Стара Череватенкова сказала, що занедужала. А мо й правда?

А от коли через півтора року у Мірошниченків з'явився первісток – Олексійко – пропозицію стати хрещеною матір'ю з радістю прийняла. Хрестили в сусідньому селі, у батюшкіній оселі, потайки... Отак і покумалися.

Своєї долі Галина так і не зустріла... Певно, заблукала вона звивистими шляхами війни. Радили поїхати навчатися в місто – не захотіла. Хоча особливо тоді з села і не відпускали. Паспортів не видавали... Хто ж тоді буде країну годувати? Ішла відбудова господарства!

«Жити стало весело, жити стало добре!» - сказав кремлівський вождь. Доводилося вірити... Йшов 1949 рік! Голодний сорок дев'ятий... Люті морози, а згодом посуха знищили врожай. Примара «жовтого князя» Голоду знову запанувала Україною!

У Мірошниченків знайшлася дівчинка. Антон працював у колгоспі, але більше хворів. Давалися взнаки фронтові рани. Оля схудла, змарніла... Та й зрозуміло, двох діток на ноги ставити ще й чоловіка доглядати.

А що Галина? Теж не переливки... Бідувала. Чи то від самотності, чи то від п'яного бажання кохати, пустила до свого ліжка дільничного міліціонера Сап`яненка. Щоправда у нього сім`я в Пирятині. То що ж? Недарма ж люди кажуть: жінка – не стінка! Він так справненько раз на тиждень приїздив до Галини. Але вагітніти не велів... Що ви тут питаєте шекспірівського? Зачекайте, якраз почуєте...

У кінці серпня, під ті злиденні жнива, навідалася Череватенкова до Ольги на гостини. А та сидить, сльози витирає. Антон знову у лікарні, а діти від голоду пухнуть.

- Нічого рюмсати, підемо пізно ввечері колоски збирати, - рішуче сказала Галина.
- Що ти! – жахнулася Ольга. – За таке і посадити можуть! То ж крадіжка...
- Обирай сама, чи дітей годувати, а чи владу шанувати, - мовила Галина.

Перша їх мандрівка на колгоспний лан була вдалою... Назбирали цілий лантух колосків, сховали у Ольги під стріхою. Друга також... Отак Мірошниченкова дійшла згоди зі своєю совістю і опанувала страх. Далі вже сама ходила.

А що ж кума? У сп'янілому герці кохання взяла та й нашептала своєму любчику про Ольчині походеньки. Про себе звісно ні слова..., та й ще підказала де ті колоски шукати.

Що відбулося далі здогадатися не важко. Засідка, затримання, обшук, звинувачення і п'ять років ув'язнення. Доки Антон з шпиталю вернув, а його дружину вже повезли кудись до Мордовії. Ось такий вам сюжет, підступність і любов...

А у їх будинку нова господиня сидить – Галина Череватенкова. «Дітям мати потрібна!» - тільки і сказала. Хіба заперечиш?! Воно ж то так... Отак і залишилася. Спочатку на лаві, а згодом і у ліжку.

Не дочекався Антон своєї дружини... Помер від ран у п'ятдесят третьому. Не дочекалися своєї мами і діти... Термін ув'язнення збіг, а її все немає.

Я лише сьогодні з'ясував, що померла вона на другому році неволі від запалення легенів..., навіть довідку медичну в руках потримав. А ще уважно вчитувався у отой страшний рапорт дільничного Сап'яненка, де він викривав мою маму, спираючись на інформацію товаришки Череватенко...

* * *

У купе запанувала моторошна тиша... Її порушила Юлечка:

- А далі що? Що ж далі?! – схвильовано запитала вона.
- А нічого... Мама Галя оформила опікунство. Хрещена ж мати... Доглядала нас із сестричкою справно, люблячи і щиро піклуючись. Вивчила мене, а згодом ми разом стягнулися і на науку Оленці.
- Ви кажете – мама? – вихопилося у мене.
- А як ще? Я її ось вже так почитай шістдесят років називаю, змалечку, і сестра теж, - відповів Олексій Антонович.
- Але ж тепер ви знаєте правду! – не вгавала Юлечка. – То як можна?!
- Знаю... І пече мене ця правда. Ой, як пече... – стихено відповів Олексій Антонович. – Та якось буде. Час розставить усе на свої місця.

Засвистів потяг. Така довгоочікувана Гребінка наближалася.

* * *

P.S.

Голова не підвів. Сільрадівський «Уаз» чекав на привокзальній площі. Олексій Антонович вдихнув на повні груди повітря: вдома! Вони втікали в ніч, коли сягнистий місяць щедро розтрушував небом зорі, немов засіваючи їм нетривалий і спокійний шлях.

Село, вкутане в темну ковдру ночі, чатувало сни, які комусь несли бажаний перепочинок, комусь казкові мрії, комусь материнські тривоги, а декому болісне очікування...

Зупинилися біля Мірошниченкової хати. Подякувавши водієві, Олексій Антонович заліз до кишені і витягнув прим'яту пачку «Прими». Ковтаючи терпкі клуби диму, неспіхом приборкував емоції, що нуртували в душі.

Недопалок обпалив пальці... Відкинув його і рішуче відкрив вхідні двері.
Зайшов до кімнати, не вмикаючи світла. З сусідньої долинув старечий голос:

- Лексію, це ти?
- Та я, я.
- А чого так пізно?
- Дорога неблизька.
- Дак, ти у Полтаві був?
- Був.
- Усі документи бачив?
- Усі.
- І про Ольку теж?
- І про неї.
- Що скажеш?
- Та спить вже! Завтра буде день, - і зболено додав, - мамо...

Липень, 2017р.

м. Миргород